

Концептуальні основи формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти у Великобританії

Турчик І.Х.¹, Шиян О.І.², Пітин М.П.², Козіброда Л.В.³

¹Дрогобицький державний педагогічний університет ім.І.Франка

²Львівський державний університет фізичної культури

³Національний університет «Львівська політехніка»

Анотації:

Дана робота присвячена вивченю концептуальних основ формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти у Великобританії, яка передбачає насамперед забезпечення трьох основ: освіту завдяки руху, освіту в русі, освіту про рух. Власне такий підхід, на думку англійських фахівців забезпечить формування в учнів глибоких знань і розуміння здорового способу життя та збереження здоров'я в умовах погіршення довкілля, а також їх моральний, духовний, соціальний та культурний розвиток. Навчати дітей насолоджуватися рухом та виховувати прагнення до фізичної діяльності, що збереглися б у дорослому житті - це найголовніше завдання фізкультурної освіти молоді в Англії.

Ключові слова:

концепція, фізкультурна освіта, Великобританія, формування здоров'я, підхід.

Турчик И.Х., Шиян Е.И., Питын М.П., Козиброда Л.В. Концептуальные основы формирования здоровья школьников средствами физкультурного образования в Великобритании. Данная работа посвящена изучению концептуальных основ формирования здоровья школьников средствами физкультурного образования в Великобритании, которая предусматривает прежде всего обеспечение трех основ: образование благодаря движению, образование в движении, образование о движении. Собственно такой подход, по мнению английских специалистов, обеспечит формированию у учащихся глубоких знаний и понимания здорового образа жизни и сохранения здоровья в условиях ухудшения окружающей среды, а также их моральное, духовное, социальное и культурное развитие. Учить детей наслаждаться движением и воспитывать стремление к физической деятельности, которое сохранились бы во взрослой жизни - это самая главная задача физкультурного образования молодежи в Англии.

концепция, физкультурное образование, Великобритания, формирование здоровья, подход.

Turchik I.H., Shyyan O.I., Pityn M.P., Kozibroda L.V. Conceptual basis for forming school health education by means of physical culture in the UK. This paper studies the conceptual foundations of the formation of school health education by means of physical culture in the UK, which provides, first and foremost, the three basis: education through movement, education in the movement, the education about of the movement. Actually such an approach, according to British experts will ensure the development of students in-depth knowledge and understanding of healthy lifestyles and health, in terms of environmental degradation, as well as their moral, intellectual, social and cultural development. Teach children to enjoy movement and bring the desire for physical activity, which had remained in their adult life - this is the main task of physical culture education of young people in England.

concept, sports education, Great Britain, the formation of health approach.

Вступ.

Серед цілей сучасної освіти визначальною є необхідність вироблення оновленого погляду на виховання здоровової особистості, здатної до творчості, самовдосконалення, що ґрунтуються на свідомому ставленні до свого здоров'я та здоров'я інших людей, як до найвищої соціальної цінності. Таке зацікавлення зумовлене погіршенням фізичного, психічного і духовного здоров'я людей різних вікових категорій, особливо дітей, що підтверджено чисельними дослідженнями [1; 2; 16; 18 та ін].

Тому не випадково в останні роки в Україні зростає зацікавленість вітчизняних фахівців [Вільчковський Е.С., 2008, Волков Л.В., 2003., Сергієнко Л.П., 2007, Круцевич Т.Ю. 2008 та ін.] до вивчення закордонних систем фізичного виховання з метою пошуку та перейняття позитивного досвіду, щодо шляхів покращення здоров'я дітей. Зокрема проблемам щодо організації фізичного виховання закордоном присвячені праці Віндюк О., 2005, Осадчая Т., 2008, Пасічник В.2009, Сінадінос Н., 2003, Турчик І., 2008 та ін.

Робота виконана за планом НДР Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Водночас, проведений аналіз літературних джерел не виявив фундаментальних праць вчених України з проблем вивчення теоретичних основ формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти у Великобританії, що і стало метою нашого дослідження.

Об'єкт дослідження – система фізичного виховання у Великобританії

Предмет дослідження – теоретичні засади формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти

У ході дослідження використовувалися наступні **методи дослідження:** методи теоретичного аналізу та узагальнення даних науково - методичної літератури й офіційних документів.

Дослідження здійснювалося відповідно до кафедральної теми «Формування здоров'я людини засобами фізичної культури» Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Результати досліджень та їх обговорення.

Важливою складовою діючої в Англії концепції фізкультурної освіти є так звана **освіта завдяки руху.**

Рух відводиться особлива, наскрізна роль у навчальних програмах середньої школи Англії, чим підкреслюється його фундаментальна роль у житті дитини. Зокрема, англійський психолог Bruner J. [10] вважає, що дія, рух, гра складають “культуру дитинства”. Завдяки руху діти пізнають себе, своє тіло, оточення, а дії, що базуються на рухах, створюють для дітей сприятливе навчальне середовище [7]. Daley D. [11] стверджує, що така діяльність сприяє створенню ситуацій, у яких діти вчаться без напруження і з задоволенням. Формуючи навчальні завдання у межах фізичної активності, вчителі стимулюють учнів до зниження рівня тривожності та отримання задоволення від навчання.

Рух створює значущий контекст, у якому відбува-

ється навчання [10]. На відміну від більшості предметів, під час викладання яких учні дізнаються про спортивні змагання і концепції із зовнішніх джерел, у контексті руху учні навчаються завдяки руху і перебуваючи в ньому [9]. Такий підхід, базований на русі, може бути застосований майже до кожного предмету шкільної освіти як основа методики викладання або як її елементи.

Фізична діяльність може бути основою зацікавленості і застосування знань і розумінь, і тому має велику цінність як стрижень міжпредметного навчання [5].

Традиційне твердження про необхідність ФКО часто базувалося на так званих “зовнішніх” або “інструментальних” аргументах [19]. Тому фізична діяльність розглядається здебільшого як засіб досягнення певних освітніх цілей:

- 1) ФКО для здоров'я та фітнесу;
- 2) ФКО для розвитку моральних якостей;
- 3) ФКО для формування ціннісних орієнтацій;
- 4) ФКО для громадянської освіти;
- 5) ФКО для естетичного виховання.

Думка про те, що широкий спектр освітніх цілей може реалізовуватися через добре підготовлену програму ФКО не є новою. Новим, як стверджують фахівці Англії, є освітній спектр застосування цієї дисципліни: духовний, моральний, соціальний, культурний розвиток; грамотність і вміння рахувати; інформаційні і комунікаційні технології; вміння мислити тощо [22].

Позитивний вплив ФКО на здоров'я використовується для збільшення цінності даного предмету. Дитяча любов до ФКО може служити не тільки катализатором пожиттєвої фізичної активності, а й для ефективного розв'язання проблем, пов'язаних зі здоров'ям, які посидають чільне місце у Національній Програмі з ФКО Англії (DFEE/QCA, 1999) [13].

На думку фахівців [10], найбільш ефективним є вплив ФКО у тій частині освітнього спектру, який стосується розвитку мовлення учнів. При цьому рухи не просто сприяють навчанню і мовленнєвому розвитку, а є його невід'ємною складовою. Британські педагоги [15] поділяють думку про те, що мова пізнається і декодується через інтеграцію та зв'язки між мовою і рухами тіла. Малі діти супроводжують свої розмови рухом, який є для них чимось невід'ємним. Bruner J. стверджує, що “мова налаштовує тіло на хореографію людського тіла” [10 с.25].

Рух забезпечує середовище, у якому учні використовують мову природно і цілеспрямовано. Bailey R. [6] так визначає користь, яку може принести ФКО для розвитку мови і грамотності учнів:

- легка атлетика: осмислення виконання легкоатлетичних вправ;
- танці: реакція на вірші, розповіді та скоромовки;
- ігри: прикметники та прислівники для опису рухів;
- гімнастика: опис роботи інших;
- активне дозвілля на природі: досягнення домовленостей у вирішенні групових цілей;
- плавання: написання правил безпеки.

Взаємозв'язок ФКО з громадянською освітою в

школах Англії є нечітким. Існує стара традиція, народжена у вікторіанських приватних школах, яка доводить, що організована фізична діяльність дає ідеальну можливість молоді пізнати успіх та поразку, переворювати перешкоди, стримувати у собі егоїстичні бажання заради досягнень групи [17]. Вже тривалий час у науці побутує думка про те, що у спорті гравцям надається можливість проявити свої моральні якості. Доказом цього є доповіді урядовців, зокрема доповідь “Спорт: піднімаючи гру”, у якій колишній міністр Джон Мейджер висловив такі думки:

“Змагальний спорт дає дуже цінні уроки на все життя. У кожній грі є і переможець і переможений. Спортсмени повинні вміти бути і тими й іншими. Спорт розвиває лише тоді, коли обидві команди грають за правилами і гідно сприймають свої результати. Це один з найкращих способів навчитися жити поряд з іншими і впливати на іншого гравця як учасника команди” [23 с. 24].

Уроки ФКО в Англії дають багато можливостей для обговорення ціннісних орієнтацій та поведінки і мають значну перевагу над іншими уроками з інших дисциплін, що проводяться у класних кімнатах, оскільки передбачають багатозначні ситуації, що вимагають обговорення чесної поведінки чи командної стратегії.

Такі можливості включають:

- обговорення можливих шахрайств у спорті; расизму; спроможності і неспроможності гендерних стереотипів;
- розв'язання проблем під час активного дозвілля на природі;
- допомога у створенні спортивних клубів у позаурочний час;
- дослідження різноманітних фобій у танцях;
- вивчення того, як представлені гендерні співвідношення, раси та їх можливості у спортивних засобах масової інформації

Аналіз літературних джерел дозволяє визначити позитивні аргументи щодо користі ФКО, які пов'язані з упровадженням її у весь спектр шкільної програми. Саме поняття навчання “завдяки руху” вказує на можливість ФКО сприяти всебічному засвоєнню знань, умінь та розумінь, які відіграють фундаментальну роль у загальному навчанні та розвитку молоді [8]. Руховий досвід є сприятливим ґрунтом для створення умов навчання тим учням, що незадоволені школою, і дає можливість розвивати їх уміння та розуміння спонтанно під час уроків ФКО.

ФКО - це засіб, а не результат освітньої діяльності; його доцільність зумовлена фундаментальними цілями освіти.

Таким чином, ФКО Англії побудована з урахуванням того, що ”освіта завдяки руху” може значно покращити якість навчання з усіх розділів шкільної програми.

Наступною важливою складовою діючої в Англії концепції є освіта про рух. Залучення молоді до здебутків людської культури, на нашу думку, в Англії відбувається за безпосередньою участі молоді у різних

культурних сферах, завдяки чому вона усвідомлює широту людських прагнень і розуміє їхню значущість [3].

ФКО Англії має на меті ознайомлення учнів із різними видами фізичної діяльності та пов'язаними з ними концепціями, правилами та процедурами. Цінність фізичної культури полягає у тому, що учні набувають нового, фізкультурного досвіду. Важливим завданням є ознайомлення учнів з уміннями, з яких складаються види спорту, адже “спорт – продукт соціальної системи, що пов'язаний з культурою, і школярі-реві повинна бути надана можливість детально з ним ознайомитися” [22]. В освіті про рух дуже важливо, щоб діти навчилися свідомо оцінювати різні види спорту, які могли б збагатити їхнє життя.

В освіті про рух, за нашими дослідженнями, учні дізнаються про різноманітність та характер форм фізичної діяльності. Саме фізичний аспект виконання різних видів діяльності є основою цих знань. Беручи участь у різних за структурою видах фізичної діяльності, учні дізнаються про те, як рухатися у певних ситуаціях, щоб досягти результату. У той же час ім необхідно знати про те, що деякі способи руху швидше призводять до успіху або є більш естетичними, ніж інші. Адекватна ФКО повинна містити два види знань: знання способу як виконувати певне дії і знання їх змісту (наприклад, орієнтування потребує зміння читати карту, працювати з компасом та знань з фізичної географії).

Проведений аналіз численних оглядів свідчить, що навчання ігор займає більшу частину програмного часу порівняно з іншими видами діяльності. Найбільше часу іграм відведено середній та старшій школі (пізніше йдуть легка атлетика, танці та плавання). Традиційні командні види ігор - регбі, футбол, хокей домінували у 7-11 класах. Наші дослідження підтвердили результати дослідження Penne J., Evans J., Fairclough S. [14; 21] і OfSTED (95), які наголосили що 50-70% часу уроків ФКО займають ігри.

Варто зазначити, що домінування ігор у програмі ФКО має давні традиції [16]. Як виявилося у процесі нашого дослідження у Національній Програмі ФКО 1999 року [12] значна перевага також надається іграм.

Очевидно, акцентування уваги на одному виді діяльності, приведе до того, що спектр рухової діяльності, який пропонується учням під час навчання в школі, обмежиться. Вузька спрямованість концепції програми, базована на змагальних іграх, містить небезпеку відштовхнути багатьох дітей від ФКО, а також позбавити їх можливості отримати цінний досвід під час навчання.

Для того, щоб розвинути потребу молоді продовжувати займатися фізичною діяльністю після школи, їх необхідно глибоко зацікавити. Тому логічним є надання учням Англії на уроках ФКО можливості досліджувати весь спектр видів діяльності для вибору власне тих, які найбільше відповідають умінням, характеру і зацікавленостям. Змагальний характер, властивий більшості ігор, значно відрізняється від виразності танцю, де кожному надається можливість

показати свій досвід і отримати задоволення, навчитися різних рухів і бути фізично активним. Отже, у програмі ФКО у Великій Британії переважає ігрова діяльність, сучасні ж тенденції ФКО свідчать про спрямованість на пропорційне співвідношення між упровадженням нових, незнайомих для учнів видів діяльності і наданням дозволу учням займатися тими видами, які їх найбільше цікавлять.

У процесі дослідження нас зацікавило, чи надає сучасна ФКО в Англії значущі і цінні можливості учням з фізичними і розумовими вадами і було підтверджено, що більшість учнів з особливими потребами Англії отримують рівноцінну адекватну ФКО разом із фізично повноцінними однокласниками.

Ще однією необхідною основою фізкультурної освіти в Англії є освіта в русі.

На нашу думку, освіта в русі є найважливішим розділом програми ФКО Англії, оскільки знайомить учнів із терміном “фізичний”, який дає інформацію про внутрішні цінності і задоволення, які містяться власне у русі. Варто зазначити, що, беручи участь у різних видах рухової діяльності, вивчаючи їх можливості та обмеження, учні можуть здобути досвід з “середини”, а не “байдужо спостерігаючи збоку”. Діти просто виявляють рухову активність замість того, щоб цінувати її і брати в ній участь [4; 8].

Важливою функцією ФКО за освітньою концепцією Англії має бути прищеплення почуття любові до різних видів фізичної діяльності. Ці види діяльності та здобутий у них досвід є важливими самі по собі, що допомагає зробити ФКО особливою та цінною. Owen J. стверджує, що ФКО передусім повинна сприяти “розширенню знань та понять учнів щодо значення фізичного існування у повному людському сенсі” [20 с.39].

Висновки.

Таким чином концепція формування здоров'я школярів засобами фізичної культури у Великобританії передбачає насамперед забезпечення трьох основ: освіту завдяки руху, освіту в русі, освіту про рух. Власне такий підхід, на думку англійських фахівців забезпечить формуванню в учнів глибоких знань і розуміння здорового способу життя та збереження здоров'я в умовах погіршення довкілля, а також їх моральний, духовний, соціальний та культурний розвиток. Навчати дітей наслоджуватися рухом та виховувати прагнення до фізичної діяльності, що збереглися б у дорослому житті - це найголовніше завдання ФКО молоді в Англії.

Ця робота не вичерпує всіх можливих напрямків вивчення досвіду основ формування здоров'я школярів засобами фізкультурної освіти. Подальшої розробки вимагає пошук та вивчення шляхів зміцнення здоров'я учнів в інших країнах Європи.

Література

- Проект концепції державної програми «Здорова дитина на 2008-2017 роки» (МОНУ) [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua/ua/main/docs/?docID=8237#2>
- Теорія і методика фізичного виховання: підруч. для студ. ВНЗ фіз. виховання і спорту: у 2-х т. Т. 2. Методика фізичного виховання різних груп населення / Ред.: Т.Ю. Крущевич. — К.: Олімп. л-ра, 2008. — 367 с.

3. Almond L. Physical Education and Primary Schools: Teaching Physical Education 5-11./ L. Almond. – London: Continuum, 2000. – P.22-27.
4. Almond L. Physical Education in Schools./ L. Almond. – London: Kogan Page, 1997. - P.45-52.
5. Andrews J. Essays on Physical Education and Sport / J. Andrews. – Cheltenham: Stanley Thorne, 1979. – P.34-39.
6. Bailey R. Play, Health and Physical Development: Young Children Learning/R. Bailey. – London: Paul Chapman Publishing, 1999.- P. 45- 50.
7. Bailey R. Physical Education: Action, Play, Movement: The Primary Curriculum 7-11/ R. Bailey. – London: Paul Chapman Publishing, 1999. – P. 66-68.
8. Bailey R. Including All Pupils in Primary School Physical Education: Teaching Physical Education 5-11/ R. Bailey, C. Robertson. – London: Continuum, 2000. – p.240
9. Bjorkvold J. R. The Muse Within - Creativity and Communications, Song and Play from Childhood Through Maturity. / J. R. Bjorkvold. – New York: HarperCollins,1989. – P. 20 –22.
10. Bruner J. Child's Talk: Learning to Use Language / J. Bruner. – Oxford: Oxford University Press, 1983.-P.24 – 27.
11. Daley D. GCSE PE and the Bilingual Child / D. Daley // British Journal of Physical Education, 1988. - №19. – P. 8 –10.
12. DES/WO Physical Education: The National Curriculum for England and Wales. - London: HMSO,1992. – 68 p.
13. DfEE/QCA Physical Education. The National Curriculum for England. - London: DfEE and QCA, 1999. – 56 p.
14. Fairclough S. Physical Education Curriculum and Extra Curriculum Time: A Survey of Secondary Schools in the North-West of England / S. Fairclough, G.Stratton // British Journal of Physical Education. - 1997. - №28. – P. 20 –24.
15. Gildenhuys C.. Movement and Second Language Acquisition: the Potential and the Method / C. Gildenhuys, C. Orsmond // Sport, Education and Society. - 1996. - №1. – P.12 – 16.
16. Lockwood A. Breadth and Balance in the Physical Education: Issues in Physical Education / A. Lockwood. – London: Routledge/Falmer, 2000. – P.61 – 67.
17. Meakin D. Physical Education: an Agency for Moral Education / D. Meakin // Journal of Philosophy of Education. - 1982. - №15. – P. 12 – 14.
18. OfSTED PE: A Review of Inspection Findings 95 –96. - London: HMSO, 1997. – 94 p.
19. Parry J. The Justification of Physical Education Reader. / J.Parry. – Aachen: Meyer and MeyerSport, 1998.- P. 46 – 49.
20. PEA (Physical Education Association) PEA UK Mission Statements // British Journal of Physical Education . – 1998. - №29 . – P. 31 – 37.
21. Penney D. Naming the Game. Discourse and Domination in Physical Education and Sport in England and Wales / D. Penney, J. Evans // European Physical Education Review. – 1997. - №5. – P. 21 – 29.
22. Singer R. Physical Education: Foundations / R. Singer. – New York: Holt, Rinehart and Winston,1976. – P.28 – 36.
23. Stidder G. Curriculum Innovation at Key Stage 4: A Review of GCSE PE Results in One English Secondary School / G. Stidder // Bulletin of Physical Education. – 2001. – № 37. P. 33.

Надійшла до редакції 07.04.2010р.

Турчик Ірина Хосенівна

Шиян Олена Іллівна

Пітин Мар'ян Петрович

Козіброда Лариса Володимирівна

tura28@mail.ru